

RESURSLARNING CHEKLANGANLIGI VA "YASHIL IQTISODIYOT"GA O'TISH ZARURIYATI.

*Hayitov Jamshid Xolboyevich – Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti
"Raqqamli Iqtisodiyot" kafedrasini o'qituvchisi .
+998942486262*

*Husanova Shahzoda Arzibekovna-Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot fakultetining 2-kurs talabasi
+998889151905*

Annotatsiya: Mazkur maqolada resurslarning cheklanganligi muammosi va uning global miqyosda yuzaga keltirayotgan oqibatlari tahlil qilingan. Shu bilan birga, ekologik barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishni uyg'unlashtirish maqsadida "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, iqtisodiyot, cheklangan resurslar, dastaklar, global muammolar, yashil o'sish indeksi.

Абстрактный: В данной статье анализируется проблема ограниченности ресурсов и ее последствия в глобальном масштабе. При этом в целях обеспечения экологической стабильности и гармонизации экономического развития была обоснована необходимость «перехода к зеленой экономике».

Ключевые слова: Зеленая экономика, экономика, ограниченность ресурсов, рычаги, глобальные проблемы, индекс зеленого роста.

Abstract: This article analyzes the problem of resource scarcity and its consequences on a global scale. At the same time, the need to transition to a "Green Economy" in order to ensure environmental sustainability and harmonize economic development is justified.

Keywords: Green economy, economy, limited resources, levers, global problems, green growth index.

Yashil iqtisodiyot bu shunday iqtisodiyotki bunda bandlik va daromadning o'sishi uglerod chiqindilari va ifloslanishni kamaytirish, energiya va resurslar samaradorligini oshirish, biologik xilma-xillik va ekotizim xizmatlarining yo'qolishining oldini olish imkonini beruvchi iqtisodiy faoliyatga, infratuzilma va aktivlarga davlat va xususiy investitsiyalarni jalb qilish orqali amalga oshiriladi. Hozirgi davrda tabiiy resurslardan foydalanish miqyosining kengayishi va ularning cheklanganligi global iqtisodiy tizim uchun jiddiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Aholi sonining ortishi, sanoatning jadal sur'atlarda rivojlanishi hamda ekologik muvozanatning buzilishi natijasida tabiiy boyliklar sezilarli darajada kamaymoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy rivojlanishni davom ettirish bilan birga, resurslardan

oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Shu munosabat bilan, "Yashil iqtisodiyot" g'oyasi xalqaro hamjamiyatda katta ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yondashuv tabiiy

resurslarning samarali boshqaruvini ta'minlash, uglerod chiqindilarini kamaytirish va ekologik barqarorlikni saqlash orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Bu mavzu cheklangan resurslar sharoitida barqaror taraqqiyotga erishish uchun muhim nazariy va amaliy izlanishlarni talab etadi. Jamiyatda asta-sekinlik bilan tabiiy resurslarni rekreatsiya va ilmiy tadqiqot maqsadlari uchun asrab qolish zaruriyatiga g'risidagi g'oyalar, kelajak avlod oldida ekologik mas'uliyatga asoslangan ilmiy konsepsiyalar shakllanishiga olib keldi. Ushbu g'oyalarning amaliyotda tadbiri barqaror rivojlanishni ta'minlash orqali hal etilishi zarur. Barqaror rivojlanish deyilganda, aholi ehtiyojlarini to'la qondirish maqsadida kelajak avlod ehtiyojlarini qondirish imkoniyatini esa xavf ostiga qo'yimaslikga asoslangan rivojlanish tushuniladi. Barqaror rivojlanishni "ijtimoiy", "iqtisodiy"- "ekologik" uchlikning o'zaro bog'liqlikda rivojlanishga asoslangan sinergetik samara hisobidan taraqqiy etadigan jarayon sifatida tasavvur etish mumkin.

Yashil iqtisodiyot –inson hayoti va sog'ligi uchun zarur bo'lgan resurslarni, ekologik xavflarni va ekologik tanqislikni kamaytirishga va atrof-muhitni buzmasdan iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlantirishga qaratilgan iqtisodiy tizim. Yashil iqtisodiyotni biz ekologik iqtisodiyot bilan bog'lasak adashmagan bo'lamiz, lekin u ko'proq siyosiy jihatdan qo'llaniladigan yangi yo'nalish hisoblanadi. Resurslar tanqisligi- inson hayoti davomidagi ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi resurslarning yetishmasligi resurslar tanqisligi hodisasi deb ataladi. Resurslar tanqisligi insoniyatning azaliy va hali yechimini topmagan muammosi bo'lib, inson ehtiyojlarining cheksizligi bilan resurslarining cheklanganligi o'rtasidagi nomutanosiblik iqtisodiyotning bosh muammosi hisoblanadi. Sanoat inqilobi yuz bergandan so'ng tabiiy resurslarga nisbatan berpavolik yuzaga kelgandek nazarimda. Suv tanqisligi, yer osti va yer usti boyliklarining kamayib borayotganligi, oziq ovqat tanqisligi, mehnatga yaroqli aholi sonining cheklangan bo'lishi, energiya resurslarining yetishmasligi va boshqalarni bunga misol qilib keltirishim mumkin. Ba'zi resurslarni qayta tiklash mumkin. Masalan kesilgan daraxtlar o'rniga qayta daraxt ekib yangi bog' yaratish mumkin. Garchi bunga yillar ketsa ham. Lekin foydali qazilmalar qayta tiklanmaydigan resurslar hisoblanadi. Keyingi 200 yil ichida Yer kurrasida iste'molchilar soni 5 marta ko'paydi, ammo yer sathi, tabiiy boyliklar ko'paygani yo'q. Iqlim o'zgarishlari ham kuchayib bormoqda. Yer kurrasining 72% okeanlardan iborat, quruqlikning esa birqancha qismida yashashga imkoniyat yo'q. U kabi muammolarga barham berish iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi strategiyalar bilan birga olib borilishi, ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va ish o'rinlari yaratish kabi turli ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish, shu bilan birga atrof-muhitning ifloslanishiga qarshi kurashish

va Iqlim o'zgarishlarini o'rganish zarurligi yashil iqtisodiyotning strategik maqsadiga aylandi. Yashil o'sish barqaror rivojlanish uchun alohida strategiya hisoblanadi. Bu atrof-muhit muammolari va tabiiy resurslardan foydalanishga qarshi kurash yo'lini taqdim etadi. Ushbu tadqiqot 2000 yildan 2020 yilgacha yuqori yalpi ichki mahsulot (YaIM) bo'lgan mamlakatlarda yashil texnologiya va atrof-muhit omillarining yashil o'sishga ta'sirini o'rganadi.¹ Bundan tashqari, u YaIMning yashil o'sishga chiziqli va chiqili bo'lgan ta'sirini ham o'rganadi. Buning uchun biz ilg'or ekonometrik yondashuvdan foydalanamiz. Natijada YaIMning chiziqli ta'siri yashil o'sish uchun ijobiy ekanligini ko'rsatadi. Aksincha, YaIMning chiziqli bo'lmagan ta'siri yashil o'sish uchun salbiy kattalikka ega. Bundan tashqari, yashil texnologiya yashil o'sishni sezilarli darajada oshiradi. Energiya iste'moli muhim ta'sir ko'rsatuvchi omil hisoblanadi va u yashil o'sishni kamaytiradi.

Ekologik omillar, topilmalariga ko'ra, namunaviy mamlakatlarda yashil o'sishni ham kamaytiradi. Shuni takidlash kerakki, energiya iste'moli va chiqindilarning birgalikda ta'siri mamlakatlarda yashil o'sishni yomonlashtiradi. Empirik topilmalarga asoslanib siyosatchilar uchun ushbu tadqiqot yuqori yalpi ichki mahsulotga ega mamlakatlar ekologik muhitni himoya qilishi mumkin bo'lgan yashil o'sish hajmini oshirish uchun o'zining iqtisodiy va ekologik foydalanishni boshqarish kerakligini taklif qilishadi. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish masalalari

YeIning aksariyat strategik rivojlanish hujjatlarida o'z ifodasini topgan. Tahlillar ko'rsatishicha, "yashil iqtisodiyot" YeIda barqaror rivojlanishni ta'minlashda asosiy tushuncha yoki ustuvor yo'nalish sifatida qo'llanilmaydi. Shunga qaramasdan "yashil iqtisodiyot" barqaror rivojlanishni ta'minlashning ustuvor yo'nalishlarini integratsiyalash usullaridan biri sifatida qaraladi. Bandlik va rivojlanish iqlim o'zgarishlariga kurashish chorasidan shular jumlasidandir. Yevropa

Ittifoqida (YeI)da "yashil iqtisodiyot"ga o'tish jarayonini tahlil etishda quyidagi dasturlar muhim ahamiyatga ega: - "Yevropa 2020" rivojlanish strategiyasi² - "Yevropa yashil bitimi" dasturi³ "Yevropa 2020 strategiyasini "yashil o'sish"ni ta'minlashga qaratilgan ilk davlat dasturi, deb hisoblash mumkin. Dastur resurslardan minimal darajada foydalanishga asoslangan iqtisodiy rivojlanishga o'tishni belgilab beradi. Ushbu strategiyani maqsadi YeIda barqaror rivojlanish va inkluziv o'sish uchun shart – sharoitlar yaratishdan iborat hisoblanadi. "Inkluziv o'sish", deganda YeIning har bir a'zosi va har bir fuqarosining "iqtisodiy ahvoli, Yoshi, jinsi, jismoniy holati yoki diniy e'tiqodidan qat'iy nazar barqaror rivojlanishda qatnashishi zarur hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) 2008 yilda Yashil Iqtisodiyot Tashabbusini boshladi. Ushbu tashabbusning asosiy maqsadi "barqaror rivojlanish va qashshoqlikka barham berish, barqaror rivojlanishga erishish" deya e'tirof etildi. BMT mutaxassislarining ta'kidlashicha, yashil iqtisodiyotga o'tishdan ko'zlangan maqsad iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohaga "yashil investitsiyalar"ni yo'naltirishni

rag'batlantirish hisoblanadi. Ushbu investitsiyalar muhim iqtisodiy resurslar hisoblangan tabiiy kapital va

ekotizimlardan nisbatan samarali usullar 2 Xojibakiev Sh.X. Yevropa Ittifoqida "Yashil o'sish"ni ta'minlash strategiyasining ustuvor yo'nalishlari 3 Xojibakiev Sh.X. Yevropa Ittifoqida "Yashil o'sish"ni ta'minlash strategiyasining ustuvor yo'nalishlari yordamida foydalanish yoki ularni tugab qolishi ro'y berganda boshqa muqobil resurslar bilan almashtirishga yordam beradi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'limi yashil iqtisodiyotning amaliy ta'rifini ishlab chiqdi, bu esa inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytiradi. So'nggi o'n yillikda "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi ko'plab hukumatlar va hukumatlararotashkilotlar uchun strategik ustuvor vazifa sifatida namoyon bo'ldi. Hammasi bo'lib, 65 ta davlat Yashil Iqtisodiyot va tegishli strategiyalarni ishlab chiqdi.

Resurslar tanqisligidan tortib, iqlim o'zgarishi va iqtisodiy o'zgaruvchanlikgachabo'lgan XXI asrning asosiy muammolarini hal qilishga tayyor bo'ladilar. Yashil iqtisodiyotga o'tish nima uchun zarur degan savolga javob beradigan bo'lsak. Yashil iqtisodiyot yer yuzidagi aholi uchun farovonlik olib keladi va kambag'allik darajasini pasaytiradi. Barcha mamlakatlarda inson taraqqiyotining yuqori darajasi, xoh u ta'lim sohasi bo'lsin xoh sog'liqni saqlash bo'lsin, xullas insonning farovon hayot kechirishi uchun nimaiki zarur bo'lsa unga erishish imkoniyatini yaratishga xizmat qiladi. Yashil iqtisodiyot bio xilma-xillikni tiklashga yordam beradi, ekologiyadagi salbiy o'zgarishlarni oldini olishga va atrof – muhitni muhofaza qilishga xizmat qiladi. Iqtisodiy va ijtimoiy sohaga investitsiyalar jalbqiladi va samarali foydalanishga yo'naltiradi.

Xulosa qiladigan bo'lsam: yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik muommolarni hal qilish, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va kelajak avlodlar uchun sog'lom atrof-muhitni saqlashning muhim shartidir. Shu boisdan, har bir davlat va jamiyat ushbu jarayonda o'z hssasini qo'shishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yashil iqtisodiyot darslik A.B.Vaxabov, Sh.X.Xajibakiev-Toshkent. "Universitet", 2020.-262b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son 2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori.
3. Vaxabov A.V., Xajibakiev Sh.X., Tashmatov Sh.A., Butaboyev M.T. Yashil iqtisodiyot. Darslik –T. "Universitet" 2020y. 31 bet.
4. Т.В. Захарова «Зеленая» экономика как новый курс развития: глобальный и

региональный аспекты. Вестник Томского государственного университета, №4(16),2011.

5. https://www.oriens.uz/media/journalarticles/90_Rashidov_Laziz_Salom_ogli_64_9-654.pdf
6. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления /Под ред. В.В.Попкова. Учебник. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. — 295 с.
7. zarnews.uz/uz/post/yashil-iqtisodiyot
8. <https://www.ecouz.uz/icon/>